

ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСӨЛД ӨГӨХ ШҮҮМЖ

Энэ оны 3-р сарын 25-ны өдөр Засгийн газрын хуралдаанаар Хууль зүй, дотоод хэргийн яамнаас боловсруулсан “Шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай” хуулийн төслийг хэлэлцэн УИХ-д өргөн барихаар шийдвэрлэлээ. Ийнхүү, нийтийн эрх ашгийг зүй бус нөлөөллөөс хамгаалахад чухал ач холбогдолтой хуулийн төсөл олон жил яригдсаны эцэст УИХ-д өргөн баригдахаар болжээ.

Хууль үр нөлөөтэй хэрэгжих нөхцөл, учирч болох эрсдэлийн хувьд ач холбогдолтой гэж үзсэн асуудлуудыг авч үзсэнийг дор сийрүүллээ.

ХУУЛИЙН ҮЙЛЧЛЭХ ХҮРЭЭ

Энэхүү хуулийн зорилтыг нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулсан, эсхүл учруулж болзошгүй нөхцөл байдлын талаар мэдээлсэн шүгэл үлээгчийг хамгаалах, дэмжих, шүгэл үлээгчийн нууцлал, аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулна гэж тодорхойлжээ. Энэхүү зорилтыг өргөтгөн нийтийн эрх ашгийг хамгаалах, төрийн хариуцлагатай байдлыг дээшлүүлэх, шударга ёсны тогтолцоог бэхжүүлэх зэрэг хуулийн эцсийн зорилгыг нэмж тусгавал шүгэл үлээх нь нийтийн эрх ашгийг хамгаалах нэн чухал арга зам болохыг олон нийтэд таниулахад чухал ач холбогдолтой. Хуулийн зорилгыг ийнхүү эцсийн үр дүнтэй холбож томъёолсон улсын нэг Өмнөд Солонгос Улсын хуульд хуулийн зорилгыг “нийтийн ашиг сонирхолд үр дагавар үүсгэх аливаа үйлдлийг мэдээлсэн хүмүүсийг хамгаалах, дэмжих замаар иргэдийн амьжиргааг тогтворжуулах, ил тод, цэвэр тунгалаг уур амьсгал бүрэлдүүлэх” хэмээсэн байна (South Korea, Public interest whistleblower protection act, 2025). Тэрчлэн, хуулийн зорилт нь хуулийн үйлчлэх хүрээнээс ялгагдахгүй, давхардсан байгааг анхаарууштай.

Хуулийн төслийн 3.2 дах хэсэгт “Шүгэл үлээгч нь мэдээлэл гаргах үед тухайн мэдээлэл нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулсан, эсхүл учруулж болзошгүй гэж үзэх хангалттай үндэслэлтэй байсан бол шалгалтын үр дүнгээс үл хамааран энэ

хуульд заасан шууд хамгаалалт үйлчилнэ” гэж заажээ. Энд дурдсан “хангалттай үндэслэлтэй” гэх томьёолол нь аль хэдийн тодорхой хэмжээнд нотлогдсон, эргэлзээ багатай, шинжээчийн түвшний нотлох баримт шаардах нөхцөл үүсгэх магадлалтай тул шүгэл үлээхээс болгоомжлуулах, түүнд ирэх дарамтыг ихэсгэж, хуулийн үйлчлэлийг сулруулах эрсдэлтэй.

Европын холбооны удирдамжид үүнийг “reasonable ground to believe” буюу “зохих үндэслэл бүхий сэжиг” хэмээн томьёолжээ (The EU Directive 2019/1937, 32, 43-р зүйлүүд). Энэ нь тухайн шүгэл үлээгч өөрт байгаа мэдээллийг үнэн гэж итгэх бодит шалтгаантай байхыг илэрхийлэх бөгөөд хянан шалгах ажиллагааны үр дүнд тогтоогддог “хангалттай нотлох баримт” цуглуулсан байхыг шаардахгүй гэж дээрх удирдамжид тодорхойлжээ.

Хэдийгээр хуулийн төслийн 17.5 дах хэсэгт шүгэл үлээгч нь мэдээлэл өгсний төлөө хариуцлага хүлээхгүй, мэдээлэл нотлогдоогүй нь хамгаалалтад хамруулахаас татгалзах үндэслэл болохгүй хэмээн заасан ч 19.1 дэх хэсэгт гаргасан мэдээлэл нь хангалттай үндэслэлтэй байсан бол хариуцлага хүлээлгэхийг хориглоно гэснээр үндэслэл хангалттай бус байсан хэмээх шалтгаанаар хариуцлага хүлээлгэх эрсдэл үүсгэхээр байна.

Санал:

Мэдээлэл “хангалттай үндэслэлтэй” хэмээх томьёоллыг эргэн харж, санаатайгаар худал мэдээлэл гаргахаас сэргийлэхийн зэрэгцээ аль болох “баримт хангалтгүй” гэдэг үндэслэлээр хамгаалалтад авахгүй байх, хариуцлага тооцох үүд нээхээс сэргийлж зохистой томьёолох. Үүнд, үнэн гэж үзэхүйц “хангалттай шалтгаантай” зэрэг томьёолол байж болох юм.

ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙН МЭДЭЭЛЭЛ ХҮЛЭЭН АВАХ

Хуулийн төсөлд шүгэл үлээгчийн мэдээлэл хүлээн авах үндсэн хоёр суваг буюу дотоод мэдээлэл, төрийн эрх бүхий байгууллагад мэдээлэл болон олон нийтэд хандах гэсэн шаталсан сувгууд байхаар зохицуулжээ. Шүгэл үлээгч дотоод мэдээлэл сувгийг ашиглах эсэхийг өөрөө сонгох боломжтой зохицуулсан нь шүгэл үлээгч мэдээлэл хүлээн авагчийн хараат бус байдалд эргэлзэж байгаа тохиолдолд дараачийн сувгийг шууд ашиглах боломж нээжээ. Харин олон нийтэд зөвхөн өөрийн гаргасан мэдээлэлтэй холбогдох асуудлаар тодорхой нөхцөлд л хандаж болохоор зохицуулсан нь шүгэл үлээгч олон нийтэд шууд хандах боломжийг хаасан (хуулийн төслийн 12.1 дэх хэсэг) буюу хууль бус болгожээ.

Европын холбоо болон Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллага шүгэл үлээх өмнөх шат дамжлагыг гүйцээсний дараа л олон нийтэд

хандахыг шаардах нь ихэвчлэн “хавх” болдог хэмээн үздэг бөгөөд дараах хоёр нөхцөлд шууд олон нийтэд хандах боломжийг нээдэг байна. Үүнд, нийтийн ашиг сонирхолд ноцтой аюул тулгарсан онцгой нөхцөл байдал үүссэн болон хэрэв өмнөх шатанд түрүүлж мэдээлэх нь эрх, ашиг сонирхолд нь хохирол учруулах эрсдэлтэй, мэдээлэл нь дарагдах, холбогдох баримт сэлт нь устгагдах, шийдвэрлэгдэхгүй байх үндэслэлтэй гэж үзсэн тохиолдлууд орж байна (The EU Directive 2019/1937). Эдгээр тохиолдолд олон нийтэд шууд хандах боломжийг хуулиар нээх нь үндэсний аюулгүй байдлын эрх ашигт нийцсэн ач холбогдол бүхий зохицуулалт болдог аж.

Мэдээлэл хүлээн авах эрх бүхий төрийн байгууллага нь “Шүгэл үлээгчийг дэмжих нэгж” хэмээх хуулийн дагуу шинээр үүсэх байгууллага юм байна. Тэрчлэн, хуулийн төслийн 11.1 дэх хэсгээс үзэхэд бусад эрх бүхий байгууллага мэдээлэл хүлээж авах нь нээлттэй мэт. Харин төрийн болон албаны нууцад хамаарах асуудлаар гаргах мэдээллийг Тагнуулын ерөнхий газар хүлээж авахаар зохицуулжээ. Аль ч тохиолдолд шүгэл үлээгч мэдээлэл гаргах суваг нь тодорхой, хараат бус, мэдээлэл гаргахад хялбар, аюулгүй байдал болон нууцлал хангасан байх шаардлага зүй ёсоор тавигдана.

Мэдээлэл хүлээн авах эрх бүхий байгууллага буюу Шүгэл үлээгчийг дэмжих нэгж нь мэдээлэл хүлээн авах үндсэн суваг бөгөөд мэдээллийг бүртгэх, шилжүүлэх, нууцлал, хамгаалалтыг зохион байгуулах, шийдвэрлэлтэд хяналт тавих зэрэг өргөн хүрээний чиг үүрэгтэйн хувьд түүний хараат бус байдал нэн тэргүүнд анхаарах асуудал юм. Энэхүү нэгж нь Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын албанд ажиллана гэснээс өөр томилгоо хэрхэн хийгдэх, хараат бус байдал нь хэрхэн хангагдах нь зохицуулагдаагүй байна. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын алба гэж нэгж одоогоор байхгүй бөгөөд Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын албанд ажиллана гэжээ. Энэ оны 4-р сарын 14-ний байдлаар ХЗДХЯ-ы цахим хуудсанд байршсан Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах тухай хуулийн төслөөс үзэхэд хуулийг хэрэгжүүлэх албаны бүтцэд Шүгэл үлээгчийг дэмжих нэгж тусгайлан дурдагдаагүй байна.

Авлига, албан тушаалын хэрэг газар авсан өнөөгийн нөхцөлд Шүгэл үлээгчийн тухай хууль нь аль болох ашиг сонирхлын зөрчлийг цаг тухайд нь мэдээлэх, урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн авлигын эсрэг бодлогын хэрэгсэл болох ёстой. Мэдээлэл хүлээж авах, хяналт тавих чиг үүрэг бүхий энэхүү нэгжийг хууль сахиулах ажиллагааны хүрээнд буюу Хэрэг хянан шалгах ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах албанд ажиллуулах нь энэ байгууллагад мэдээлэл, ялангуяа өндөр түвшний ашиг сонирхлын зөрчлийн талаарх мэдээлэл гаргахаас болгоомжлоход

хүргэх өндөр эрсдэл дагуулна (хуулийн төсөл, 9.1). Тэр тусмаа Хэрэг хянан шалгах ажиллагааны аюулгүй байдлын Албаны даргыг хууль зүй, дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн засгийн газрын гишүүн санал болгож Засгийн газар томилох, тэрээр хууль зүй, дотоод хэргийн асуудал эрхэлсэн засгийн газрын гишүүнд тайлагнахаар зохицуулсан байна. Ингэхдээ томилгооны сонсгол зэрэг олон нийтэд мэдээлэл хүргэх, томилгооны хараат бус байдлыг хангах үйл ажиллагаа хуулийн төсөлд тусгалаа олсонгүй (Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах тухай хуулийн төсөл, 70.1, 72.1.9).

Санал

1. Нийтийн ашиг сонирхолд ноцтой аюул тулгарсан онцгой нөхцөл байдал үүссэн болон хэрэв өмнөх шатанд түрүүлж мэдээлэх нь эрх, ашиг сонирхолд нь хохирол учруулах эрсдэлтэй, мэдээлэл нь дарагдах, холбогдох баримт сэлт нь устгагдах, шийдвэрлэгдэхгүй байх үндэслэлтэй нөхцөлд олон нийтэд шууд хандах боломжийг нээж өгөх, энэ тохиолдолд Шүгэл үлээгчийг дэмжих нэгж мэдээллийг бүртгэн авч, холбогдох ажиллагааг хийх, мөн шүгэл үлээгчийг хамгаалалтад авах
2. Хэдийгээр бусад хуулиар зохицуулагдаж байгаа ч мэдээлэл хүлээж авах эрх бүхий байгууллагуудыг ерөнхийд нь тодорхойлон хуульд тусгах
3. Шүгэл үлээгчийг дэмжих нэгжийг аль болох бие даасан байгууллага байлгах, Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын албаны бүтцэд байх нөхцөлд тусгай нэгж байгуулж, даргыг нь хууль сахиулах салбарын бус хүнээр УИХ-ын нээлттэй сонсгол хийж томилох. Мэдээлэл хүлээж авах, хяналт тавих чиг үүргийг хамгаалах чиг үүргээс салгаж хараат бус бие даасан байлгах, энэ тохиолдолд хамгаалах чиг үүргийг Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлын албаны бүтцэд байлгах хувилбарыг судлах
4. 2.5 дах суваг хэмээгддэг олон улсын холбогдох байгууллагуудад мэдээлэл гаргах боломжийг авч үзэх. Хуулийн төсөлд энэ талаарх зохицуулалт ороогүй болно.

ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙН НУУЦЛАЛЫГ ХАНГАХ

Хуулийн төслийн дагуу шүгэл үлээгч нэргүй болон нууцалсан, төлөөлөгчөөр дамжуулан мэдээлэл гаргах боломжтой ч нууцлалын асуудал бүрэн шийдэгдээгүй нөхцөлд энэ нь шүгэл үлээгчийн аюулгүй байдлыг хангаж, шүгэл үлээх сэдэл, зоригийг дэмжих зохицуулалт төдийлөн болж чадахгүй. Иймээс улс орнууд мэдээлэл хүлээж авахдаа эхээс эцэс хүртэлх шифрлэлт бүхий хиймэл оюун ухааны платформ ашигладаг болж байна. Хуулийн төсөлд нууцлал, аюулгүй байдлыг хангана, задруулахыг хориглоно гэх мэт тунхгийн шинжтэй ерөнхий зүйл заалт оруулснаас үзэхэд хүний хүчин зүйлийн сөрөг нөлөөнөөс хамгаалах нөхцөлийг хангаагүй гэж дүгнэж болохоор байна.

Мэдээллийн системд тавигдах шаардлагыг олон улсад дор дурдсан байдлаар тодорхойлж хэрэгжүүлж байна (ISO 37002). Үүнд:

- Өндөр хамгаалалттай технологи болон найдвартай сүлжээний протоколоор дамжуулан мэдээлэл илгээх боломжийг бүрдүүлж, ажиллагааны явцад шаардлагагүй мета өгөгдөл (жишээлбэл: байршил, төхөөрөмжийн таних мэдээлэл)-ийг цуглуулахгүй, хадгалахгүй байх;
- Хэрэглэгчээс бүртгэл үүсгэх, эсвэл хувийн танин баталгаажуулалт шаардахгүй (жишээлбэл: мэйл хаяг, утасны дугаар гэх мэт), мэдээлэгчийн хувийн мэдээллийг системийн түвшинд холбох боломжийг хамгийн бага түвшинд байлгах;
- Мэдээллийг эх үүсвэрээс нь шифрлэн дамжуулах бөгөөд төгсгөл хоорондын нууцлал бүрэн хангагдах. Мэдээлэл нь системийн дотоодод нэргүй, шууд эх сурвалжтай холбогдох боломжгүй хэлбэрээр хадгалагдах;
- Хэрэглэгч өөрийн мэдэлгүйгээр таних боломжтой мэдээлэл (жишээлбэл: файлд агуулагдсан мета өгөгдөл, санамсаргүй хавсралт гэх мэт)-ийг илгээхээс сэргийлэх зорилгоор систем нь ашиглалтын заавар, анхааруулга санамжийг хэрэглэгчид хүргэх;
- Системийн аюулгүй байдал, нууцлалын баталгааг хангахын тулд шаардлагатай эх кодын хэсгүүдийг ил тод болгож, хараат бус аудит хийх боломжийг бүрдүүлэх. Ингэснээр нууцлалын механизм нь гуравдагч талын хяналтаар шалгагдах нөхцөл бүрдэнэ;
- Мэдээлэлд хандах эрхийг зөвхөн тусгайлан эрх олгогдсон албан тушаалтанд аюулгүй орчинд олгох. Шүгэл үлээгч болон эрх бүхий байгууллагын хоорондын харилцаа өндөр түвшний нууцлалтай хэвээр хадгалагдах бөгөөд систем нь мэдээлэгчийг шууд таних эсвэл буцаан мөрдөх боломжийг зориуд багасгасан архитектуртай байна.

Хуулийн төсөлд шүгэл үлээгчийн нууцлалыг хамгаалах талаар туссан нэг чухал заалт нь төлөөлөгчөөр дамжуулан, нууцалсан болон нэргүй мэдээлэл гаргаж болох бөгөөд энэ тохиолдолд төлөөлөгчөөс мэдээллийн эх сурвалжийг задруулахыг шаардахыг хориглож, түүнд шүгэл үлээгчийн нэгэн адил хамгаалалт үзүүлэх зохицуулалт юм. Гэхдээ, элдэв дарамтаас хамгаалах, хариуцлага хүлээлгэхгүй байх зэрэг шүгэл үлээх баталгаатай холбоотой заалтууд төлөөлөгчид хамаарахгүй гэж үзэж болохоор байна. Үүнд, Шүгэл үлээх эрхээ хэрэгжүүлэх (17 дугаар зүйл), Шүгэл үлээгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолд хохирол учруулах, хохирол учруулж болзошгүй үйлдэл, эс үйлдэхгүйг хориглох (18 дугаар зүйл), Шүгэл үлээгчид хариуцлага хүлээлгэхгүй байх (19 дүгээр зүйл) зэрэг зүйл хамрагдаж байна.

Хуулийн төслийн 25 дугаар зүйлд шүгэл үлээгчийн мэдээллийг задруулсан албан тушаалтанд Зөрчлийн болон Эрүүгийн хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэхээр тусгажээ. Гэвч олон улсын туршлагаас үзэхэд, зөвхөн торгууль эсвэл ял оноох нь шүгэл үлээгчийн аюулгүй байдлыг хангах бодитой хамгаалалт болж чаддаггүй. Тухайлбал, Өмнөд Солонгос болон Литва, Латви зэрэг улсад шүгэл үлээгчийн нууцыг задруулсан албан тушаалтанд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээс гадна Төрийн албаны тухай хуультайгаа уялдуулан, уг үйлдлийг сахилгын ноцтой зөрчил (gross misconduct) хэмээн авч үзэж тухайн этгээдийг төрийн албанаас бүрмөсөн чөлөөлөх, төрийн өмчит аж ахуйн нэгжид дахин ажиллах эрхийг нь бүрмөсөн хязгаарлах зэрэг хариуцлагын тогтолцоог бүрдүүлсэн байна.

Шүгэл үлээгчийн нууцлалыг хангахтай холбоотой зохицуулалтууд нь ийнхүү илүүтэй албан тушаалтны сайн санаанд найдсан, хүний хүчин зүйлийн сөрөг нөлөөнөөс хамгаалах нөхцөлийг төдийлөн хангаагүй гэж дүгнэж болохоор байна. Энэхүү хуулийн төсөл бүхэлдээ шүгэл үлээгчийн нууцлалыг бүрэн хангах үндсэн дээр эрх ашгийг нь хохироох, дарамт, халдлагад өртөхөөс урьдчилан сэргийлэхээс илүүтэй хэрэг гарсны дараа гэрчийн аюулгүй байдлыг хамгаалахад чиглэж байна гэвэл хилсдэхгүй биз.

Санал

1. Мэдээлэл, ялангуяа нэргүй болон нууцалсан мэдээлэл гаргах сувагт эхээс эцэс хүртэл шифрлэлттэй байх шаардлага тавих;
2. Хуулийн төслийн 17,18,19-р зүйлүүдийг мэдээлэл дамжуулж буй төлөөлөгчид хамруулах;
3. Мэдээлэл задруулсан албан тушаалтанд ногдуулах хуулийн төсөлд тусгасан хариуцлагаас гадна төрийн алба болон төрийн өмчийн аж ахуйн нэгжид ажиллах эрхийг насан туршид хасах.

ТӨРИЙН БОЛОН АЛБАНЫ НУУЦТАЙ ХОЛБООТОЙ МЭДЭЭЛЭЛ ГАРГАХ

Хуулийн төсөлд төрийн болон албаны нууцтай танилцах эрх бүхий албан хаагч албан үүргээ гүйцэтгэх явцад нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, эсхүл хохироож болзошгүй нөхцөл байдлыг илрүүлсэн бол (14.1 дэх хэсэг) нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, эсхүл хохироож болзошгүй нөхцөл байдлын талаарх баримт сэлт нь хуулийн дагуу олж авсан байх (6.3.2 дах заалт) шаардлага тавигджээ. Ингэснээр үндсэндээ зөвхөн төрийн болон албаны нууцтай танилцах эрх бүхий албан тушаалтнууд л шүгэл үлээх, хамгаалалтад хамрагдах боломжтой гэж ойлгогдож байна. Бараг бүхий л баримт бичгийг нууц гэж тамгалдаг өнөөгийн нөхцөлд зөвхөн нууцтай харьцах эрх бүхий хүмүүс мэдээлэл гаргана гэвэл энэ хууль ач холбогдолгүй болох өндөр эрсдэлтэйн зэрэгцээ шүгэл үлээгчийг хамгаалахаас илүүтэй төрийн байгууллагуудын хаалттай байдлыг бэхжүүлэх заалт болжээ гэх үндэслэлтэй байна. Үүнийг Шүгэл үлээгчийн тухай хуулийн төслийн хамгийн том цоорхой гэж үзэж болохоор байгаа бөгөөд энэхүү заалт нь шүгэл үлээгчийг мэдээлэлтэй танилцах "эрх"-ээр нь биш, харин тухайн мэдээлэл "нийтийн ашиг сонирхлыг хөндөж байгаа эсэх"-ээр тодорхойлдог олон улсын жишигт нийцэхгүй болжээ.

Иймээс эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдэж олж авснаас бусад нөхцөлд олж авсан мэдээлэл, баримт сэлтийг мэдээлэх, хамгаалалтад орох эрх хэн бүхэнд нээлттэй байх нь зохистой. Энэ томьёоллыг ядаж ажил хэргийн харилцааны хүрээнд авсан гэж өргөтгөн өөрчилбөл нууцтай харьцах эрхгүй ч ажлын байранд олдсон баримт сэлтийг мэдээлэх, хамгаалалтад орох боломж нээгдэх юм (UNODS Protecting Whistleblower).

Төрийн болон албаны нууцтай холбоотой мэдээллээр шүгэл үлээхэд Тагнуулын ерөнхий газарт мэдээллийг гаргахаар байна. Энэ нөхцөлд нууцтай холбоотой асуудлаар гаргасан мэдээллийн тайланг УИХ-ын хяналт хэрэгжүүлэх тусгай хороо хүлээн авч, хэрэгжилтийг хянадаг байвал нийтийн эрх ашгийг хохироосон ноцтой хэргүүд зайлшгүй шийдэгдэж, шүгэл үлээгч хамгаалагдах боломж нэмэгдэнэ.

Тэрчлэн, хуулийн төсөлд төрийн болон албаны нууцад хамаарах мэдээллийг олон нийтэд мэдээлэхийг хориглосон. Авлига, албан тушаалын хэрэг зэрэг нийтийн эрх ашгийг хохироосон үйлдэл нэгэнт үйлдэгдсэн бол хууль бус болох бөгөөд энэ нөхцөлд хуулийн дагуу "нууц"-ын статустай байх үндэслэлгүй болно. Иймээс хуулийн төслийн 12 дугаар зүйлд тусгалаа олсон таван нөхцөлд шүгэл үлээгч олон нийтэд хандах эрх ч нээлттэй байх нь зүйтэй.

Санал

1. 14.1 дэх хэсгийн “төрийн болон албаны нууцтай танилцах эрх бүхий албан хаагч” гэснийг “тухайн байгууллагын үйл ажиллагаатай ажил хэргийн болон гэрээний харилцааны явцад холбогдсон аливаа этгээд” гэж өөрчлөх;
2. 6.2.3 дах заалтыг “хуулийн дагуу олж авсан” гэхийг “эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдэж олж авснаас бусад” гэж өөрчлөх;
3. Төрийн болон албаны нууцтай холбоотой асуудлаар гаргасан шүгэл үлээгчийн мэдээлэл, хяналт шалгалтын талаар Тагнуулын ерөнхий газар тогтмол хугацаанд УИХ-ын холбогдох хороонд мэдээлэл өгч, хэлэлцүүлдэг байх;

МЭДЭЭЛЛИЙН ИЛ ТОД БАЙДАЛ

Шүгэл үлээгчийн болон түүний гаргасан мэдээлэл нууц байх шаардлагатай ч ерөнхий статистик буюу хэчнээн мэдээлэл хүлээж авсан, хэд нь буцаагдсан, хэд нь хянагдаж байгаа болон хэд нь шийдэгдсэн зэрэг мэдээлэл олон нийтэд ил тод байх нь иргэдийн оролцоо, итгэлийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Ялангуяа мэдээлэл хүлээж авах, бүртгэх, хяналт тавих нэгж хууль сахиулах байгууллагын бүтцэд байгаа нөхцөлд энэ нь нэн чухал бөгөөд хуулийн төсөлд энэ талаар ямар нэгэн зохицуулалт суугаагүй байна.

Шүгэл үлээгчийн тухай хууль, холбогдох дүрэм журмын хэрэгжилтэд тогтмол хугацаанд үнэлгээ, шинжилгээ хийх, үүнд төр, хувийн хэвшил, иргэний нийгмийн төлөөллийг оролцуулах (Transparency International, International Principles for Whistleblower Legislation, 2013), гаргасан дүгнэлт, санал зөвлөмжийн дагуу хуулийн хэрэгжилтийг эрчимжүүлэх, хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох арга хэмжээ авдаг байх нь хуулийг үр нөлөөтэй хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдолтой нь дамжиггүй.

Санал

1. Шүгэл үлээлттэй холбоотой статистик мэдээллийг тогтмол хугацаанд олон нийтэд хүргэдэг байх, хэрэгжилтийн үнэлгээг тодорхой хугацаанд хийж дүнг олон нийтэд танилцуулдаг байх зэрэг заалтыг хуулийн төсөлд нэмж тусгах
2. Хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих хөндлөнгийн, олон талын оролцоотой бүтцийг Шүгэл үлээх нэгжийн дэргэд байгуулах боломжийг хуулийн хүрээнд бий болгох, чиг үүргийг тодорхойлох.

ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙГ ХАМГААЛАХ

Шүгэл үлээгчийг шүүх, хянан шийдвэрлэх ажиллагаагаар дамжуулан дарамтлах, дуугүй болгохоос сэргийлэхийн тулд Литва Улсын Шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай хуулийн 15 дугаар зүйлтэй ижил агуулга бүхий заалтыг хуулийн төсөлд тусгах асуудлыг судалж үзвэл зохилтой. Энэхүү зохицуулалт нь шүгэл үлээгчийг иргэний болон гэрээний хариуцлагаас (жишээлбэл, мэдээлэл үл задруулах гэрээ) бүрэн чөлөөлөхөөс гадна, хэрэв шүгэл үлээгч өөрөө тухайн үйлдлийн оролцогч байсан ч илүү том авлигын сүлжээг илрүүлэхэд дэмжлэг үзүүлсэн гэх тохиолдолд эрүүгийн хариуцлагыг хөнгөрүүлэх эсвэл бүрмөсөн чөлөөлөх боломжийг олгох юм.

Манай улсын Эрүүгийн хуульд улсын хилээр барааг хууль бусаар нэвтрүүлэх (18.5 дах хэсэг), хорлон сүйтгэх ажиллагаанд бэлтгэх (19.7 дах хэсэг), хахууль өгөх (22.5 дах хэсэг) террорист үйлдлийг бэлтгэх (29.9 дөх хэсэг) зэрэг тухайлан заасан тодорхой төрлийн гэмт хэрэгт бэлтгэх, үйлдэхэд оролцсон этгээд хэргээ илчилсэн бол эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх зохицуулалттай. Эндээс үзэхэд хэргээ илчилсэн бол эрүүгийн хариуцлагаас чөлөөлөх гэмт хэрэгт Шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай хуулийн төсөлд дурдсан бүх төрлийн гэмт хэрэг, зөрчил бүрэн хамрагдахааргүй байгаа нь шүгэл үлээгчийн хамгаалалтыг баталгаажуулж чадахгүйд хүргэх эрсдэл дагуулна гэж үзэж байна.

Санал

1. Энэ хуульд заасан нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулсан, эсхүл учруулж болзошгүй гэмт хэрэг, зөрчилд бэлтгэх, үйлдэхэд оролцсон хүн шүгэл үлээсэн тохиолдолд хариуцлагаас чөлөөлөх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгаж, Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуульд холбогдох өөрчлөлт оруулах.

Эцэст нь тэмдэглэхэд хуулийн төслийн зарим зүйл заалт хоорондоо зөрчилтэй, хоёрдмол утгатай, тодорхой бус байгааг анхаарах нь зүйтэй. Тухайлбал, хуулийн төслийн 4.1.2 дах заалтад нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, эсхүл хохироож болзошгүй нөхцөл байдлыг тодорхойлохдоо Эрүүгийн хуулийн Арван есдүгээр, Хорьдугаар, Хорин дөрөвдүгээр, Хорин есдүгээр бүлгүүдийг тухайлан дурдсан атал хуулийн төслийн 23.3 дах хэсэгт заасан Шүгэл үлээгчийг дэмжих сангийн эх үүсвэрт Эрүүгийн хуулийн дээрх Арван есдүгээр болон Хорин есдүгээр бүлгийг хамруулаагүй, энэхүү 23.3 дах хэсэгт дурдсан 18 дугаар бүлгийг 4.1.2 дах заалтад оруулаагүй байна.

Хуулийн төслийн 3.2 дах хэсэгт шүгэл үлээгч нь мэдээлэл гаргах үед тухайн мэдээлэл нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулсан, эсхүл учруулж болзошгүй гэж үзэх хангалттай үндэслэлтэй байсан бол шалгалтын үр дүнгээс үл хамааран

энэ хуульд заасан “шууд” хамгаалалт үйлчилнэ гэж заажээ. Энэ тохиолдолд “шууд” гэх үг “хамгаалалт” гэсэн үгийг тодотгох байдлаар хэрэглэгдсэн нь “шууд хамгаалалт”-ын эсрэг “шууд бус хамгаалалт” байх мэт утга илэрхийлж байх жишээтэй. Энэ мэт зөрчилтэй болон тодорхой бус үг хэллэгийг нягтлан хуулийн төслийг Хууль тогтоомжийн тухай хуулиар тогтоосон хууль тогтоомжийн төсөлд тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн, нэр томьёо, үг хэллэг, зүйл, заалтын агуулга, уялдааг нэг бүрчлэн нягтлан сайжруулах шаардлагатай байна.

ЭХ СУРВАЛЖ

1. The EU Directive 2019/1937
2. Хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны аюулгүй байдлыг хангах тухай хуулийн төсөл, 2026
3. ISO 37002: 2021 International Standard for Whistleblowing Management System
4. UNODS Protecting Whistleblowers, Practical toolkit for developing whistle-blower protection frameworks
5. Transparency International, International Principles for Whistleblower Legislation, 2013
6. Эрүүгийн хууль
7. Law on Protection of Whistleblowers, Republic of Lithuania
8. Public Interest Whistleblower Protection Law, South Korea
9. Whistleblowing Law, Republic of Latvia

ХУУЛИЙН ШҮҮМЖ БОЛОВСРУУЛСАН:

ННФ-ын гүйцэтгэх захирал
П.Эрдэнэжаргал

НЭЭЛТТЭЙ
НИЙГЭМ
ФОРУМ

Монгол Улс, Улаанбаатар хот 14240,
Сүхбаатар дүүрэг, Л.Түдэвийн гудамж-5/3
Утас: (976) 76113207
Вэб: www.forum.mn
И-мэйл: osf@forum.mn